

Hama Ittisuuf

Description

Yeroo darbee keessatti waaâ€™ee hamaa fi jette jette ilaachise irratti mariâ€™achuun keenya ni yaadatama. Yeroo baayâ€™ee hamni miidhaa baayâ€™ee akka geessu hubanne irraa fagaachuf hin carraaqnu. Ä°numa akka madda gammachuutti fudhanna. Namoota lakkoofsa isaani baayâ€™ee xiqqaatu hojii fafee kana irraa fagaata. Hama ittisuuf tarkaanfiwwan fudhachuu qabnu maal faâ€™aa?

1.Cimanii hojjachuu- Hojii malee taaâ€™un hundee badiiti fi dhiphinnaati. Sammuun hojii gaarii hojjatee of bashanansiisu barbaada. Garuu yoo hojii dhabee akka ibiddaa of gubeesi fixa, ni cinqama. Hojiin sammuuf boqonnaadha. Namni dafqa ofiitin xaare of bulchuu boqonnaa sammuu yoo argatu kan osoo homaa hinxaarin hate fi sobee jiraatu immoo jirenyaa cinqii fi daraara jiraata. Yoo dalagaa gaggaarin of koâ€™oomsine(of hiine) cubbuu hojjachuuf yeroo hin qabnu, halkan hirraba gaarii rafna. Nama boqonna sammuu fi tasgabbii argatu taana.

Namni yoo hojii malee taaâ€™u, hojii badaa hojii godhata. Hojiin badaan hojjatu hojii gaarii itti fakkaata. Diinagdeen duubatti akka hafnu wantoota sababa taâ€™an keessaa tokko cimne hojjachuu dhiisu fi dubbiin keenya hojii keenya caaludha. Baayâ€™isne fi cimne hojjachuu dhiisne baayâ€™isne haasofna. Namtichi bakka hojii yommuu deemu hojii irratti xiyyefachu dhiise, hanqinnaa nama irratti xiyyefachuun hamataa fi kabajaa isaa cirataa kan oolu yoo taâ€™ee, hojii maalii hojjate jedhama ree? Hanga oduu faaydi hin qabne irratti yeroo ofii gubuu hojii osoo hojjate mataa ofiiti fi biyyaaf buâ€™aa akkam bareedu buusaa turee? Yoo wanta hojjatu dhabee kitaaba dubbisuun, sammuu fi jirenyaa ofii jijiruu hin dandaâ€™uu?

Namni oduu baayâ€™isuu firiin inni buusu garmalee xiqqaadha. Bakka kamuu yommuu deemtu cimte yommuu hojjattu, yeroo itti nama hamattu hin qabdu.

Kanaafu cimte hojjachuun hama irraa of tiaksi. Hanqinna namoota irratti mitii hanqinna fi hojii kee irratti xiyyefachun jirenyaa kee foyyeessi.

2.Hanqinna ofii irratti xiyyefachuâ€“ Namni hanqinna ofii dagatee hanqinna namoota irratti yommuu xiyyefatu qilee baditti of darba adeema. Amala bofaa isa bira jiruu dagatee amala tiisisa nama irra yommuu barbaadu, hangam akka of miidhaa jiru ni hubannaa miti ree? Kana jechuun summii ofi dagatee xurii namoota yommuu hordofuu miidhan isaa baayâ€™ee guddadha. Hanqinnaa kee irratti yommuu xiyyefattu, of tooâ€™ataa adeemun jirenya kee fooyyesita. Hanqinna namaa irratti yommuu xiyyefattu immoo namoota tooâ€™achu fi sakattaâ€™uuf humni ati hin baasne hin jiru. Wanta si hin fayyannee fi hin galchineef sammuu kee dhiphista, yeroo kee gubda.

Shaakala

a.Hanqinna keetif of komadhu/ajiifadhuâ€“ yommuu hanqinna keetif of ajiifattu, jirenya kee foyyeessaa adeemta. Garuu of ajiifachuu dhiiste, hanqinna namoota irratti yoo xiyyefate, gadda malee wanti ati argattu hin jiru. Fakkeenyaf, yommuu wanta badaa dubbattu, â€˜Maaliif kana dubbadhe? Eenu gammachisuuf? Wanta dubbadhef namni sun osoo dhagaâ€™ee hin mufatu? Fi kkfâ€¢jechuun of komadhu. Ammaan booda jechootaakkanaa hin dubbadhu. Arraba kiyya eegun qaba.jedhi.

Yommuu hojii gaarii osoo hin dalagin haftuu,â€•Osoo maal hojjadhu, hojiin kuni na jala darbee? Osoo maal hojjadhu salaanni na jala darbaa? Oduudha moo salaatatu caalaa? â€œjechuun yommuu of ajiifattu jijiramaaf gara funduraatti tarkaanfataa adeemta. Namoota biroo osoo hin taâ€™in mataa kee tooâ€™ataa adeemta.

b.Hanqinna nama biraa yommuu argitu hanqinni/badiin kee kan isaa caaluu akka dandaâ€™u yaadadhuâ€“ namoonni hanqinna xiqqoo nama irratti yommuu argan, hanqinna ykn badii ofii kan gaara gaâ€™u irraanfatani foon namaa ciratu. Mataa ofii gonkumaa dogongora kan hin raawwanne godhanii ilaalu. Yommuu hanqinna yookiin badii nama tokko argitu, â€œIlaali mee badiin kee hangam guddaa akka taâ€™ee? Rabbiin ifatti osoo baase hangam salphachuu akka dandeessu yaadadhu. Achi dhiisi wanta si hin galchine irratti maaltu si dhiphise. Tooâ€™ataa taate namoota irratti hin ergamne. Ofiyyuu hin tooâ€™anne nama tooâ€™attaa? â€˜Qaallun ta ofiitu hin beektu ta ormaa raagdiâ€™ jedhe Oromoon. Hanqinna teetu hin beektu ta ormaa odeessitaa?â€• jechuun nafsee tee ajiifadhu/waqqasi.

3.Hasanaanni kee nama sanii kennamu akka dandaâ€™u yaadachuâ€“ yeroo kamiyyuu yommuu nama miidhuf deemu, mataa kee miidhaa akka jirtu yaadadhu. Ammaaf faayda xiqqoon sitti mulâ€™achuu dandaâ€™a garuu boodde irratti miidhaa fi rakkoo yeroo dheeratif si saaxila. Namoota meeqatu haqa malee qabeenya namoota osoo saamanu boodden isaani kasaara fi salphinna taâ€™ee. Namoota meeqatu maqaa fi kabaja namaa osoo xureessanu boodde isaani salphinnaa fi xiqqeenya taate. Kuni adabbii addunyaati. Adabbiin aakhira hoo maal taâ€™inna laata?

Akkuma ati hanqinna namaa dhoksituun Rabbiin hanqinnaa kee dhoksa. Fuggisoo kanaa akkuma atii hanqinnaa namaa ifa baastun Rabbiin hanqinna kee ifatti baasun salphatta.

Namni addunyaaa kanatti badii raawwatu fi murtii haqaa malee akkunamatti jiraate yommuu duâ€™u, murtii jalaa miliqee jira ni jedhamaa? Guyyaan qiyaama kan dhaabbatuuf zaalimtoota (miidha raawwatoota) adabuu fi hojii gaarii hojjatoota badhaasufi. Meeqa kamtu seenaa keessatti badii fi hacuuc meeqa raawwate adabbii malee addunyaaa keessaa baha. Kan hacuucamees murtii haqaa osoo hin argatin duâ€™a. Kanaafu murtii haqaa dabarsuu fi mirga sarbamee deebifachuuf Guyyaan Qiyaama ni

dhaabbatti. Kanaafi namni Guyyaa Qiyaamatti yommuu amanu nama miidhuf harka ykn arraba hin hiixatu/hin diriirsu. Guyyaa qiyaamatti amanuun ilma namaa amala horii irraa gara amala namummaatti olkaasa. Namtichi hojii kamifiyyuu of tooâ€™ataa fi of eeggataa adeema. Kuni jirenya madaalawaa fi gammachuu akka jiraatu isa taasisa. Namni guyyaa Qiyaamatti hin amanne immoo hojii fedhee yoo hojjate homaa itti hin fakkaatu.

Haaluma kanaan yommuu arrabaan nama miidhuf adeemnu, hojiin keenya narratti galmeefamaa akka jiru ni hubanna. Kana yommuu hubannu arraba keenya daangaa qabsiisuuf carraaqna. Yommuu nama miitu, namtichi Guyyaa Qiyaama sirraa kafalachuu akka dandaâ€™u hubadhu. Hojiin gaariin hojjataa jirtuu mataa keetif osoo hin taâ€™in nama saniif hojjataa akka jirtu hubadhu.

â€œAbu Hureeyraan akka gabaasanitti Ergamaan Rabbii(SAW) ni jedhanâ€™ Hiyyeessi eenyu akka taâ€™ee ni beektu?â€™Saanis (sahaabonni) ni jedhan â€˜Hiyyeessa jechuun nama nu keessaa dirhamas qabeenyas hin qabne.â€• Ergamaan Rabbiis ni jedhan â€˜Dhugumatti ummata kiyya keessaa namni hiyyeessi nama Guyyaa Qiyaama salaatan, sooman, zakaan dhufuudha. Garuu nama kana arrabse, kana maqaa xureesse, qabeenya kanaa haqa malee nyaate, dhiiga kanaa jigse, kana rukute. Nama kanaaf hasanaata(mindaa hojji gaarii) isaatirraa ni kennamaaf, nama kaanifis hasanaanni ni kennamaaf (Namoota inni miidhef hasanaanni isaa isaanii dabarfamee kennamaaf). Cubbuu isarra jiruuf harka osoo hin kafaliniin duratti hasanaanni isaa yoo dhumatte, cubbuun namoota sanii isaan irraa fuudhame isa (namticha kana) irratti feâ€™ama(kaaâ€™ama). Ergasiibiddatti darbama.â€• (Sahih Muslim)

Kanaafu yoo harâ€™a namoota miidhu irraa of hin qabiin, boruu dhuma hamtuuf of saaxilaa jirraa jechuudha. Yeroo baayâ€™ee jechoota afani baatu wayittu hin lakkofnu. Garuu fuulli namoota baayâ€™ee ibiddatti akka gonbifamaniiif sababa kan taâ€™u arraba. Wanti nu jennu hunduu ni katabama.

Shaakala- nama yommuu hamattu ykn maqaa xureessitu hasanaata kee nama saniif dabarsite kennaan akka jirtu yaadadhu.

Gaaf tokko namni tokko Hasan Al-Basritti dhufuuن، Na hamatte jirta. Jedheen. Hasan Al-Basriinis Bakka hasanaata kiyyaa itti tooattu (na jalaa fudhattu) hin geenye Jedheen.

Ammallee nama tokkotti ä€“Ebaluu si hamate.ä€“jechuun itti himame. Namtichi kuni temira qunnaa tokko waliin ergaaakkana jedhu ergeef,ä€“Hasanaata kee akka kennaatti naa kennu kee dhagaä€“ee jira. Tola narratti oolte si deebisu barbaade. Garuu dhiifama, guutumaan guututti si kafalu dhabuu kootif.ä€“

4. Zikriin of koâ€™oomsuâ€“ arrabni zikriin hin leenjifamiin oduu faaydi hin qabneen sakaalama. Yommuu arraba zikriin leenjistu, dubbii kee ni miâ€™aawa, of eeggachaa dubbatta. Arrabni fi qalbiin zikrii Rabbii irraa duwwaan yoo taâ€™an sheyxanni wantoota faaydi hin qabne itti tuula. Ergasii nageenya fi tasgabbi dhabsiisa.

Shaakala

Yommuu bakka kamuu deemtu arrabni kee zikrii akka godhuu leenjisi. Fakkeenyaf yommuu uffata miicciitu, nyaata bilcheessitu, konkolataa irra teetu fi kkf hojjattu, jedhii

La ilaha illal-lahu wahdahu laa sharika lahu, lahu-l-mulk wa lahu-l-hamd, wa huwaâ€™alaa kulli Shey â€˜in qadir (Rabbiin malee kan haqaan gabbaramu hin jiru. Inni Tokkicha, shariika hin qabu.

Taaytan(mootummaan) hundi kan Isaati, faarun hundi kan Isaati. Wanta hundaa irratti Inni dandaâ€™aadha.)

Yookiin zikriwaan biroo kitaaba Husnul Muslim jedhurraa argachuu dandeessa. Yommuu zikrii gootu qalbiin tee tasgabbiin guuttamti. Garuu zikrii irraa yommuu fagaattu sheyxanni yaadota faaydi hin qabne fi hawwii sobaatin sammuu kee dhiphisa. Zikrii irraa fayyadamuuf hiika wanta jedhanii beekun arrabaan jedhaa qalbii keessatti immoo xinxalluudha. Arraba qofaan taâ€™ee qalbiin quba tan hin qabne yoo taate faaydan zikrii nutti hin mulâ€™atu. Garuu jalqaba arraba zikriin leenjisudha. Suutuma suutan qalbiis itti leenjisudha. Zikriin hunda caalu Qurâ€™aana, isatti maxxanii.

5.Dubbii namatti fiduu keetiif atillee hin gammaduu nama saniis hin gammachiistuâ€“ yeroo baayâ€“ee namoonni akka nutti gammadaniif dhagaan nuti hin fonqolchine hin jiru. Nama gammachiisuf waa baayâ€“ee raawwanna. Haa taâ€“uu malee xaarin keenna buâ€“aa kan hin buusne taâ€“ee hafa. Nama gammachiisuf jenne ofii fi nama san baditti darbina. Yommuu hama namatti fiddu, namtichi/dubartittiin yeroo saniif sitti gammadu dandaâ€“a/dandeessi. Ergasii garuu jibba qalbii keessatti kuufataa adeemti. Yommuu hama namatti fiddu ni jibbamta. Namoota biraa dhiisi ofumaayyu of jibbita. Namni waan sitti hin gammanneef osoo dubbachuu baadhe jechuun gaabbita.

Shaakalaa- yommuu dubbii namatti fiddu, dubbii kee keessa faaydaa fi miidhaa isaa madaali. Midhan isaa kan caalu ykn faaydas miidhas kan hin qabne yoo taâ€™ee calâ€™isi. Kabaja namoota biroo kan tuqu yoo taâ€™ee, hin dubbatin, calâ€™isi.

Sheyxaana Rabbitti mangafadhu- yommuu sheyxaanni wanta badaa akka dubbattu si wasawasuu (hasaasu) â€œAâ€™uzu billahi mina sheyxaani rajimâ€¢ jedhi.

Namoota irraa fagaachuâ€“ namoota oduu malee wanta biraan hin beekne irraa fagaadhu. Oduuf yommuu walitti qabaman, ati biraan deemte kitaaba yoo dubbistu yookiin hojii gaarii yoo hojjattu, nageenya fi tasgabbii akkamii argattaa?

Suuta jechuu- dhugumatti ilmi namaa jarjaraa taâ€™ee uumame. Yeroo baayâ€™ee wanta tokko galmaan gahuuf ni jarjarra. Ergasii miidha isaa ni dhandhamna. Yommuu dubbii namarrraa dhageenyu osoo sirritti addaan hin baafatin, namoota birootti dabarsuuf muddamna. Ergasii ibiddaa gaabbitin of gubuudha. Kanaafu jirenyaa madaalamaa fi gammachuu jiraachuf afaanin hin jarjarin. Dubbachuun dura itti yaaduf carraaqi. Dhugumatti dubbachuun dura itti yaadun wanta takkaan galma gahuu miti. Warraaqsa fi qabssoo barbaachisa. Akkuma armaan olitti jenne ofi ajiifachu fi arraba daangaa qabsiisun kan galma gahuudha. Beekumsa barbaadun kanaaf furmaata ni taâ€™a. sababni isaas akkuma beekumsi dabaluun arrabni wanta hin taane dubbachuu irraa gabaabbataa, sammuun bilchaata adeema. Dubbachuun dura itti yaadun bilchinna sammuu agarsiisa.

Miidhaa hamaa beekuâ€“ yommuu nama hamattu tasgabbii fi nageenya akka dhabduu, hariroo fi jaalalli akka baduu, jeequmsi fi jibbi akka uumamu beekun arraba kee hama irraa ittisuu dandeessa.

Hama irraa towbachuuf

Hanga ammaa hundii keenya namoota baayâ€™ee hamanne jirra, maqaa fi kabaja isaani xureessine jirra. Boru bakka qabeenyi fi iijoollen nama hin fayyanetti qabamuun dura harâ€™a baâ€™aa keenya ofirraa buusu dandeenya. Karaan baâ€™aa kana ofirraa buusnu towbaa dhugaa gochuudha. Yeroo baayâ€™ee tawbaa yommuu jedhamu afaanuma qofaan â€˜Astagfurallahâ€™ jedhanii hojii badaa ofii itti fufuu akka taâ€™etti yaaddama. Kuni yaada dogongoraati. Tawbatte (gara Rabbii dhugaan deebite) taanan hojii badaa kee dhiisu qabda. Taâ€™uu baannan uffata miicani osoo hin uffatin dhoqetti darbuun, ammalle ergasi miicun, ammalle ergasii dhoqetti darbuun faaydi ni qabaa sila yeroo fi humna ofii gubuu malee? Kanaafu tawbaan teenya fuudhatama argachuuf ulaagale (sharxii) armaan gadii guutu qabna.

1. Hatamtamaan cubbuu san dhiisu
2. Rabbirraa araarama kadhachuu
3. Cubbuu san waan hojjataa tureef gaabbiin(nadam) itti dhagahamuu
4. Cubbuu sanatti lamuu akka itti hin deebine murannoo fi kutannoo qabaachu.(Lamuu itti hin deebiâ€™uu jedhe kutannoon cubbuu san dhiisu.)
5. Cubbuun inni dalagee namoota irratti yoo taâ€™e nama sanii wanta jalaa fudhate deebisuufii yookiin araarama gaafachu.(kaasaa kafaluufi).

Yommuu nama hamattu obboleetti/obboleessa kee araarama gaafadhu osoo dhimmicha itti hin beeksisin. Garuu araarama isa/ishii irraa gaafachuun miidha kan geessu yoo taâ€™ee, isaaf/ishiif duâ€™aayi

gochuun gahaadha. Namoonni tokko tokko yommuu â€œAkkana akkanatti si hamadhe, naa araaramiâ€ jettuun garmalee aarun miidhaa guddaa geessu dandaâ€™u. Kanaafu isaani duâ€™aayi gochuun ni gaha jedhu aalimonni Islaama.Fakkeenyaf â€œYaa Rabbii araaramiifâ€ jechuu dandeenya.Garuu duâ€™aayi teenya onnee irraa haa taatu,tan arrabaa qofaa hin taâ€™in.

Alhamdulillah waaâ€™ee hamaa ilaachisa asirratti xumurama. Maalota armaan olitti fayyadamuun hama xiqqaate xiqqaatu hirâ€™isuun ni dandaâ€™ama. Insha Allah torbaan mata duree biraatin hanga walitti deebinutti Assalamu aleykum wa rahmatullahi wa barakaatuh.

Date Created

July 2, 2016

Author

admin